

חזרה בתשובה ובקשת מחילה על לשון הרע:

Must One Inform Another that He Spoke Lashon Harah About Him?!

אלול, תשע"ה - ישיבת רבנו יצחק אלחנן

(1) דברים (כי תצא) – פרק כד, פסוקים ח-ט

ח השמר בנגע הצרעת לשמר מאד, ולעשות: ככל אשר יורו אתכם הכהנים הלויים, כאשר צויתם תשמרו לעשות. **ט זכור את אשר עשה ד' אלקיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים.**

(2) רש"י (שם)

זכור את אשר עשה ה' אלקיך למרים - אם באת להזהר שלא תלקה בצרעת, **אל תספר לשון הרע.** זכור העשוי למרים שדברה באחיה ולקתה בנגעים:

(3) משנה – מסכת יומא דף פה:

עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר, **עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו**, דרש ר' אלעזר בן עזריה "מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו" (ויקרא טז, ל) עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו.

(4) שו"ע – אורח חיים סימן תרו [שיפייס אדם חבירו בערב יום הכיפורים], סעיף א

עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שיפייסנו; אפילו לא הקניטו אלא בדברים, צריך לפייסו; ואם אינו מתפייס בראשונה, יחזור וילך פעם שנייה ושלישית, ובכל פעם יקח עמו שלשה אנשים, ואם אינו מתפייס בשלשה פעמים אינו זקוק לו. (מיהו יאמר אח"כ לפני י" שבקש ממנו מחילה) (מרדכי דיומא ומהרי"ל); ואם הוא רבו, צריך לילך לו כמה פעמים עד שיתפייס. הגה: והמוחל לא יהיה אכזרי מלמחול (מהרי"ל), **אם לא שמכוון לטובת המבקש מחילה (גמרא דיומא); ואם הוציא עליו שם רע, אינו צריך למחול לו.** (מרדכי וסמ"ג והגה"מ פ"ב מהלכות תשובה ומהרי"ו).

(5) משנה ברורה – סימן תרו, ס"ק ג

יחזור וילך - ויפייסנו בכל פעם במין ריצוי אחר. ובשעת בקשת מחילה צריך לפרט מה שחטא לחבירו **אם לא כשיודע שחבירו יתבייש מזה כשיפרט החטא אזי לא יפרט אותו.** ומי שהוא מבקש מחילה מרבים בכלל אינו יוצא אם יודע שעשה לאיזה יחיד בפרט:

(6) ספר חפץ חיים – הלכות לשון הרע – כלל ד, סעיף יב

ואם עבר וספר לשון הרע על חבירו ובא לעשות תשובה, תלוי בזה: אם השומעים דחו את דבריו ולא נתגנה חבירו על ידי זה כלל בעיניהם, אם כן לא נשאר עליו כי אם העון דבין אדם למקום, דהינו שעבר על רצון ה', שצוה על זה כמו שכתבנו לעיל בפתיחה. תקונו, שיתחרט על שעבר ויתנדה ויקבל על עצמו בלב שלם על להבא, שלא לעשות כן, כמו בכל עונות שבין אדם למקום. אבל אם חבירו נתגנה על ידי זה בעיני השומעים ונסבב לו על ידי זה הזק בגופו או בממונו, או שהצר לו על ידי זה, הרי הוא ככל עונות שבין אדם לחבירו, שאפילו יום הכיפורים ויום המיתה אין מכפר עד שיירצה את חבירו; על כן צריך לבקש מחילה מחבירו על זה (מז), וכשיתפייס וימחל לו, לא נשאר עליו, כי אם העון דבין אדם למקום ויעשה כנ"ל. ואפילו אם חבירו אינו יודע עדין כלל מזה, צריך לגלות לו (מה) מה שעשה נגדו שלא כדיון, ולבקש ממנו מחילה על זה, כיון שהוא יודע, שעל ידו נסבב לו דבר זה.

ומזה נוכל להבין כמה יש לו לאדם להזהר ממדה גרועה הזאת, כי מי שמטבע חס ושלום בזה, כמעט אי אפשר לו בתשובה, כי בודאי לא יזכר את כל מספר הנפשות שהדאיב על ידי הלשון הרע שלו, ואפילו אותם אנשים שהוא זוכר במחשבתו שהדיח עליהם הרעה, הם לא ידעו מזה, ועל כן יתבייש לגלות את אונם בזה. גם פעמים שינדבר בפגם משפחה ויזיק בזה כל הדורות הבאים אחריו, ולא תגיע אליו מחילה עבור זה, כמו שאמרו רז"ל: המדבר בפגם משפחה אין לו כפרה עולמית. על כן צריך להתרחק ממדה גרועה הזאת מאד כדי שלא יהא חס ושלום אחר כך כמעט לא יוכל לתקן.

(7) באר מים חיים [ביאורים ומקורות לספר חפץ חיים]

(מז) צריך לבקש ממנו מחילה. שערי תשובה לר' יונה (במאמר ר"ז) וז"ל "אם ישוב בעל הלשון בתשובה, צריך לבקש מחילה לאשר מוצק לו מזעם לשונו וכו'". והוא פשוט ממאי דאמרין ביומא (דף פז). דאפילו המקניט חבירו בדברים בעלמא צריך לפייסו, וקל וחומר בזה שנתגנה על ידו בעיני השומעים והוצר לו על ידי זה. ואם

חבירו אינו רוצה להתפייס בפיוסו ושאר פרטי הפיוס המה מבוארים באו"ח בסימן תר"ו בדין עונות שבין אדם לחבירו.

(מח) צריך לגלות לו. שערי תשובה לר' יונה הנ"ל ע"ש, וצריך עיון, אם לעת עתה לא הגיע היזק וצער לחבירו על ידי דיבורו, אך יש לחוש שברבות הזמן יוגרם לו על ידי זה היזק וצער, ובא המספר לעשות תשובה על עונו, אם חייב לפייס אותו עבור זה או שיעשה רק תשובה למקום. הא פשיטא, דאם עשה רק תשובה למקום, ואחר כך נסבב ע"י דבריו הקודמים היזק וצער לחבירו, דהוא מחוייב לפייס אותו, **רק דברינו הם לעת עתה שלא בא לו היזק וצער על ידי זה אם מחוייב להודיעו ולפייס אותו עבור מה שגינה אותו או לא וצ"ע.** ויותר טוב שאז יראה לסבב שלא יגיע לו ההיזק והצער על ידי דבריו, כגון: שילך אל האיש שסיפר לפניו, ויאמר לו טעיתי בדמיוני במה שדברתי עמך אודות פלוני, כי לפי מה שראיתי עתה אין הענין כן כמו שהצעתיו לפניך, וכיוצא בדברים אלו עד שיוציא את הענין מדעתו, ובאופן שלא יסובב בדבריו אלו רעה לאחרים.

8) תנועת המוסר – חלק א, עמ' 363 (ר' דב כץ)

ולא רק בדקדוקי מצווה, הסתייג רבי ישראל לבל להזדר על חשבונם של אחרים. הוא סבר, שאין גם רשות לקיים מצוות גדולות או להינצל מעבירות חמורות אם כרוך בזה צער הזולת. נתעוררה לפניו שאלה, אם אדם אשר חטא כנגד חבירו בצינעא בלשון הרע ברכילות וכדו', מותר לו לפייס אותו ולבקש את סליחתו ולגלות לו באותו זמן שסיפר עליו וניבל את שמו. **אם אמנם לגבי עצמו יש לו אפשרות להינקות מעוון חמור על ידי אותו פיוס, אין לו רשות בגלל טובתו להדאיב את לב חבירו ולחסד את עצמו על חשבון צערו של הזולת.**¹

9) החפץ חיים חייו ופעלו – חלק א, עמ' פה (ר' משה מאיר ישר זצ"ל)

מספרים: בשעה שבא החפץ חיים עם כתב ידו בפני ר' ישראל, בקשו הלה להניח את כתב היד ברשותו לזמן מה על מנת לעיין בו. לכשבא לקחתו שאלו ר' ישראל: "הנך קובע בחבורך כי מי שספר לשון הרע על חברו חייב לפייסו ולבקש מחילתו. אינני מבין, איפוא – אם רצונך לחזור בתשובה העל זאת יורשה לך לצער את חברך?" במענהו, שישר מאד בעיני ר' ישראל, הסתמך החפץ חיים על רבנו יונה שמספרו ("שערי תשובה") צטט דין זה. לאחר צאתו של החפץ חיים שאלו התלמידים את רבם, מה טיבו של מחבר זה ומדוע כבדו במדה יתירה. השיב להם ר' ישראל: "יהודי זה הוא מאמין גדול, ולא שהוא מאמין בלבד אלא שהוא גם רואה... ההשגחה העליונה הועידה את האברך הזה למנהיג עם ישראל בעתיד, ליישר הלבבות ולהשיב לבן לאביהם שבשמים.

10) מועדים וזמנים – חלק א, סימן נד, עמ' קט-קיא (ר' משה שטרנבוך שליט"א)

11) שו"ת אז נדברו – חלק ז, סימן סו (ר' בנימין זילביר זצ"ל)

12) מסכת ערכין דף טו:

אמר רבי חמא בר' חנינא מה תקנתו של מספרי לשון הרע? אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה, שנאמר "מִרְפָּא לְשׁוֹן עַץ חַיִּים"... ואם עם הארץ הוא ישפיל דעתו שנאמר "וְסִלְף בָּהּ שֶׁבֶר בְּרוּחַ". רבי אחא ברבי חנינא אומר סיפר אין לו תקנה שכבר כרתו דוד ברוח הקדש שנאמר "יִכָּרֵת דָּ' כָּל שִׁפְתֵי חֲלָקוֹת לְשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדִלוֹת" (תהלים יב, ד) אלא מה תקנתו שלא יבא לידי לשון הרע...

¹ ובהערה 58 שם כתב וז"ל: "מפי תלמידים וותיקים. וראה במכתבו של ר' נפתלי אמסטרדם לריעו ר' יצחק בלזר בתבונה ירושלים תשי"ג חוב' ז, שהם כנראה שבו על מדוכה זו, ור' נפתלי מביא דברי מגן אברהם בריש סי' תר"ו שאף שצריך לפרט החטא בבין אדם לחבירו מכל מקום אם חבירו מתבייש אין צריך עכ"ל.

ואינו מקיים אותה בשביל קדושת ישראל דוקא, ומחוי טעמא פירשו המפרשים שאין מברכין על מצות צדקה, כיבוד אב, קבורת מת, חשבת גזילה וכדומה שהם מצות שכליות ואין מברכין, שגם בלי צווי התורה מקיימין המצוה לכן ליכא בזה ברכה, והכא נמי באכילת ערב יוה"כ כל אחד אוכל גם בלי המצוה וע"כ ליכא בזה ברכה ודו"ק היטב בכ"ו.

מצטער חייב, ויש לומר שיסוד המצוה לאכול בערב יוה"כ היא להכין עצמו שלא ירגיש העוני ויוכל להתענות, ומי שהאכילה מזיק לו ולא יועיל אין מקום למצוה זו וצ"ע. והמפרשים הקשו למה אין מברכין על מצות אכילה בערב יוה"כ, ובפשוטו נראה שלא שייך נוסח וקדשנו במצוה זו שכל אחד מקיים גם בלי צווי הבורא ית"ש.

סימן נד

חובת פיוס ורצוי בערב יוה"כ

כשמבקש מחילה, שאם פגם-מבקש על הכל סליחה, ודי בכך ע"כ, ולפי זה אולי תתישב קושייתנו, דבכל השנה כשלא נודע לחבירו כלום אם מבקש פתאום מחילה, הלה מרגיש שפגם לו ומצטער, אבל בערב יוה"כ כל אחד מבקש מחילה על ספק נדנוד פגם, וע"כ אינו מצטער כלל כשחבירו מבקש ממנו מחילה, וכה"ג ערב יוה"כ לבד הוא זמן הכושר וראוי לבקשת מחילה, וא"ש הא דמבאר בש"ע לבקש מחילה בערב יוה"כ דוקא דמיירי בכה"ג ודו"ק היטב.

אמנם כשנתבונן בגמ' סוף יומא (פז.) נראה דאם חטא אז ציער לחבירו לא סגי במה שאינו מקפיד עוד עליו ומוחל לו, רק חבירו לא נתכפר אלא אם ביהו עצמו לבוא ולבקש מחילה, דבמה שמכניע ומבייש עצמו לבקש מחילה היא גופא חלק מכפרתו שמעכב, דבגמרא שם איתא דרב רצה דוקא שהטבח יבקש מחילה והמתין כל היום עד שמת הטבח ע"ש היטב, ולא הסתפק במה שהסכים למחול, שהטבח לא נתכפר אלא אם הכניע עצמו לבקש מחילה, וכן שמעתי שהגאון רבי יצחק בלור זצ"ל הכריע מגמרא הנ"ל האי יסוד דרק כשמבקש מחילה מתכפר בזה שמבזה עצמו.

ונראה להוסיף דלא נוכל לדחות הראי' ונימא דלהכי לי"מ מחילת רב מבלי שהטבח יבקש, דאמרינן בקידושין (מא:) "אשה הפירם וה' יסלח לה, במה הכתוב מדבר?" באשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה והפר לה, והיא לא ירעה שהפר לה בעלה, והיתה שותה יין ומטמאה למתים, ר"ע כי מטי להא קרא בכי ומה מי שנתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה אמרה תורה צריך כפרה וסליחה, מי שנתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר על אחת כמה וכמה" ע"ש, וא"כ הכא נמי אף דרב מחל לא מוהני, כיון שהטבח לא ידע ונתכוון לעבירה צריך כפרה, אבל הראיה מוכרחת דרב לא נצטרך לזה להמציא עצמו שיבקש ממנו מחילה, רק יודיעו וסגי שלא מתכוון עוד לעבירה, אלא ע"כ רק אם מכניע עצמו ומבקש מתכפר,

במשנה יומא (פז.) איתא "עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו דרש רבי אלעזר בן עזריה מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו" ע"ש, וכן איתא בש"ע ר"ס תר"ו דבערב יוה"כ צריך לפייס חבירו שהקניט ואם אינו מתפייס בראשונה יחזור וילך פעם שנייה ושלישית ובכל פעם יקח עמו ג' אנשים ואם גם אז אינו מתפייס אינו זקוק לו ע"ש.

ויש לתמוה דלכאורה משמע דהאי חיובא לפייס חבירו שהקניט מצותה בערב יוה"כ דוקא, וקשה היאך שרינן ליה להמתין עד אז, והא לכאורה מחוייב תיכף לפייסו ולא לאחר אפילו עד ערב ראש השנה וכ"ש עד ערב יוה"כ, ולמה תלינן האי חיובא בערב יוה"כ דוקא? ומצאתי שכבר הרגיש בזה המ"ב שם (ר"ס תר"ו) ומביא בשם א"ז הגאון רבי אפרים זלמן מרגליות זצ"ל שאין הכי נמי החיוב כל השנה, רק אם אין לו פנאי ממתין, משא"כ בערב יוה"כ מחוייב לתקן ולטוהר עצמו מפשעיו, וע"כ מחפש חבירו לבקש ממנו מחילה ע"ש היטב, ולפי דבריו אין החיוב דוקא בערב יוה"כ רק חל כבר מקודם, אבל משמעות הש"ע ומפרשים שחייב מיוחד בערב יוה"כ דוקא, וצ"ע בטעם הדבר, והא לכאורה החיוב נמי כל השנה כולת?

ונוכל ליישב ע"פ מה ששמעתי (מהגר"א דסלר זצ"ל) על הגאון והצדיק רבי ישראל סלנטר זצ"ל שביאר דלפעמים במה שמבקש מחבירו מחילה, בזה גופא עובר עבירה שמצטער בזה חבירו, דכל זמן שאין הלה יודע שחבירו ביהו אותו ודיבר עליו לשון הרע וכדומה אינו מצטער כלל, ועכשיו כשחבירו מבקש ממנו מחילה ומפרט מה שעשה, בזה גופא נודע לו וע"כ מצטער ונגרם לו צער ועגמת נפש, וע"כ דעת הגאון רבי ישראל זצ"ל שכה"ג ראוי לסתום

ובגמרא יומא (פו) איתא דהקרא "מכסה פשעיו לא יצליח" מיירי בעבירות שבין אדם לחבירו שצריך לפרט החטא, והיינו טעמא דבמה שמתבייש מתכפר כמבואר בהשגת הראב"ד פ"ב דתשובה, ומוכח שהבושה מעיקר הכפרה, וע"כ בעבירות שבין אדם לחבירו מכניע עצמו ומבקש מחילה וזהו כפרתו.

אמנם כל זה ברצוי אם פגם בחבירו, מה שמתבייש לבקש מחילה היא כפרתו, ובעבירות שבין אדם למקום אם מתודה לקיים מצות תשובה נראה נמי מלשון הרמב"ם שהבושה הוא בכלל עיקר חיוב תשובה וז"ל ריש הלכות תשובה "כל מצות שבתורה בין עשה בין לית אם עבר אדם על אחת מהן בין בודון בין בשגגה כשיעשה תשובה וישב מחטאו חייב להתודות לפני האל ברוך הוא שנאמר איש או אשה כי יעשו וכו' והתודו את חטאתם אשר עשו זה חז"ל דברים, ודוי זה מצות עשה כיצד מתודין אומר אנא השם חטאתי עויתי ופשעתי לפניך ועשיתי כך וכך וזהו נחמתי ובושתי במעשי ולעולם איני חוזר לדבר זה וזהו עיקרו של וידוי וכל המרבה להתודות ומאריך בענין הרי זה משובח", הרי שעיקר התשובה היא עזיבת החטא וקבלה להבא וכולל בעיקר הודוי "נחמתי ובושתי במעשי" הרי שכולל הבושה בעיקר חיוב תשובה, ובלא זה לא קיים המצוה כלל ע"ש היטב לשונו.

והרמב"ם בסה"מ (ע"ג) סתם הדברים ופירש "וזהו וידוי שיאמר אנא השם חטאתי עויתי ופשעתי ועשיתי כך וכך ויאריך המאמר ויבקש המחילה בזה הענין לפי צחות לשונו, והשמים היסוד דבעינן נמי לקיום המצוה שיתבייש מחטאיו, אבל אין זה ראיה שגם הקבלה להבא שהיא יסוד ועיקר התשובה לא הזכיר כאן, וע"כ לא נחית לפרש כל גדרי התשובה בסה"מ.

ובברכות (יב:) איתא "העושה דבר ומתבייש בו מוחלין לו על כל עונותיו" ומבואר שזהו מדריגה גדולה וע"כ מוחלין לו כל עונותיו, אבל אין זה תנאי לתשובה דבלא זה נשאר עליו החטא שא"כ חזו מחובת

ממנו כפרתו ובלבד שלא יגרום לחבירו עגמת נפש, ואף שמתבייש תיכף, מ"מ אית ליה צערא בשעתיה בששומע, ואין לו היתר לצער חבירו אפילו לרגע כדי שיתכפר כראוי.

ולע"ד נראה דאפילו אי אפשר לו לפרט לחבירו מה שחטא שמתבייש או מצער אותו בזה, מ"מ אם אפשר מחוייב לומר לו חטאתי לך ולא סגי בבקשת מחילה לבד, וכן מפורש בירושלמי סוף יומא "הדין דחטא על חבריה צריך מימר עליה סרחית עלך" ע"ש, ובמחצית השקל ר"ס תרי"ז מפרש בירושלמי שאין צריך לפרט דמיירי במתבייש, ומשמע דע"כ צריך לומר לו חטאתי לך, ורק אם מתבייש גם מזה, פטור לגמרי להודיע, אבל אם אפשר ראוי ליהדר לומר לו עכ"פ חטאתי לך, ואם אפשר לפרט תיב לעשות בן, שכל זה בכלל כפרתו כמ"ש.

אמנם אולי נוכל לדחות שהמבזה ת"ח שאין רפואה למכתו, אבל המבזה חבירו אם מחל לו סגי ואין צריך דוקא להכניע עצמו לבקש מחילה, אבל נראה עיקר שהתכנוע לבקש מחילה היא מגוף הכפרה, וכן משמע מדברי התנחומא מובא בביאור הגר"א (סימן תר"ו) "ואם הלך לרצותו ולא קיבל עליו מה יעשה? אמר רבי יוסי בן דורמטקית סימן זה יהיה מסור בידך כל הימים שאתה מרחם על חבירך יש לך מרחמים, ואם אינך מרחם על חבירך אין לך מרחמים מה יעשה, אמר ר' שמואל יביא עשרה בני אדם ויעשה שורה אחת ויאמר להם קטטה היתה ביני ובין חבירי והלכתי לרצותו ולא קיבל עליו והקב"ה רואה שהשפיל עצמו ומרחם עליו" ומשמע דהכפרה היא מפני שהשפיל עצמו ובלא זה לא נתכפר וא"ש לדברינו הנ"ל.

ולפי זה דברי הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל הם קולא גדולה, דאי אין צריך לפרט שפגם נגדו רק סותם שאם פגם פעם מבקש מחילה, אינו מתבייש כלל ולא משפיל עצמו כ"כ וחסר עיקר כפרתו, רק דעת הגאון הנ"ל דמ"מ אין לו היתר לגרום צער לחבירו כדי שהוא יקבל כפרתו, וצ"ע בדעת שאר הפוסקים בב"י, שאולי אם אינו מתכוון לגרום צער רק אדריבה רצונו לרצות את חברו בזה אין איסור, דלא מיקרי בזה מבזה חבירו ומחוייב להתבנות ולגלות כדי להתכפר, ואין בידי כעת הפוסקים לעיין אם גילו דעתם בזה א).

אמנם עיקר קושיא דילן על הש"ע, למה צריך לרצות בערב יוה"כ דוקא ולא קודם, נראה ליישב דמי שמקניט חבירו ומצער עובר על ל"ת דאונאת דברים וקיימא לן דמי שעבר על ל"ת ושב תשובה תולה ויוה"כ מתכפר כמבואר בסוף יומא, וכיון שרק ביוה"כ נתגמל הכפרה, ראוי להתבנות ולבקש מחילה כדי לגמור בזה כפרתו ביוה"כ, והיינו מפני שמיירי שחבירו אינו מקפיד והם עכשו בלאו חכי בשלום זה עם זה, ערב יוה"כ מבזה עצמו לבקש מחילה, אבל אם הקניט חבירו והלה מקפיד צריך לילך מיד לבקש מחילה ואסור לאחר עד ערב יוה"כ, ובתא לא מיירי הש"ע כלל ודו"ק היטב בזה כי נכון הוא.

(א) ובמ"א ר"ס תרי"ז איתא בשם הב"ח שצריך לפרט החטא שחטא לחבירו, וע"ש בביאור הגר"א שבעצם היא גמרא מפורשת, ומוסיף המ"א וז"ל דאם חבירו מתבייש מזה לא יפרט אותו ע"ש, וא"כ לכאורה דברי הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל מפורשים כבר במ"א, רק המ"א מתיר במקום בושה שלא לפרט והגאון רבי ישראל זצ"ל מתיר במקום צער שכן מסתברא שאין חלק ביניהם. אבל לע"ד חידש בזה דבר גדול, שהמ"א מיירי שחבירו יודע רק מתבייש כשמוכרים אותו עוד פעם מהענין, ובזה לדעת המ"א כיון שהמבקש הכניע עצמו סגי, אבל הגאון רבי ישראל זצ"ל מחדש שאפילו חבירו אינו יודע כלום שביזהו ועל מה מבקש מחילה, וכזה"ל המבקש לא מתבזה ולא הכניע עצמו ולכאורה וחסר בעיקר כפרתו, מ"מ דעת הגאון רבי ישראל זצ"ל דמונעין

Source for
וידוי
in ארזות?

עכ"ד, ואינו ראי מכאן דהיכא דלא קיבל בקשת מחילתו הוי טאני, דלכה"פ יצריך להראות שהשפיל עצמו ומעלה עליו כאלו מחל לו ממש אבל אם באמת מחל לו אפשר דדי בזה, כלשון המשנה סוף יומא,, עד שירצה את חבירו" זה העיקר הקובע.
(ב) הפסוקים שנדפס על הזמנות לחתונות יש להחמיר לעטפם בנייר (ומספיק כיסוי אחד) ואח"כ אפשר לזרקן לפח האשפה. (עיין מזה באו נדברו ח"ב סימן ס"ד).
ומש"כ דמסתמא אין דפוס דינו ככתיבה, אין זה מוסכם כי יש דעות בזה, ובשביל זה בודאי יש להתמיר.

סימן סו

מענין הנ"ל

1234567

חלק 5

בס"ד ערש"ק

יקרת מכתבך עם שאלות הנוגעים למעשה נתקבל בברכה, ומפני הסרדה לע"ע אני משיב רק על אחדים.

(א) אודות בקשת המחילה אם יודע שע"י בקשת המחילה יצטרך לפרט החטא ויגרום בושה ועגמ"נ להשני אם יש היתר שלא לבקש מחילה ומה שכ' הזכיר שכאילו ר' ישראל טוסק להיפך מהמ"ב אינו מדוקדק שהרי המ"ב אינו מחדש כאן חומרא להיפך מכריע לקולא שא"צ לפרט החטא. ובקשת המחילה על בין אדם לחבירו זה ש"ס ופוסקים ולא רק מהמ"ב אלא שיש לומר דכ"ו כשמפורסם אצל חבירו מה שחטא כנגדו וע"י בקשת המחילה אינו גורם בושה ועגמ"נ לחבירו, ואם חבירו אינו יודע באיזה חטא חטא כנגדו ע"ז דנו האחרונים והמ"ב אבל כשאינו יודע כלל שחטא כנגדו וע"י שיודיעו יגרום ברכה לחברו ע"ז אינו דן המ"ב.

אמנם הדבר מקובל בקשר להספר ח"ח על לה"ר שהביא את זה לר' ישראל וביקש ממנו להשאיר אצלו ולאחר כן אמר לו ר' ישראל הגך קובע בחבורך כי מי יספור לה"ר על חבירו חייב לפייס ולבקש מחילתו אינני מבין איפוא אם רצונך לתזור בתשובה איך יורשה לך לצער את חברך וענה לו הח"ח שהסתמך על רבינו יונה בשע"ת והוא בספרו ח"ח כלל ד' סעיף י"ב דכתב וז"ל אבל אם חבירו נתגנה ע"ז הרי הוא ככל עונות שבין אדם לחבירו שאפילו יוהכ"פ ויום המיתה אין מכפר עד שירצה את חבירו ואפי' אם חבירו אינו יודע עדיין כלל מזה צריך לגלות לו מה שעשה כנגדו ולבקש ממנו ע"ז כיון שעל ידו נסכב לו דבר זה עכ"ד, ודבריו נובעין מדברי ר"י בשע"ת מאמר ר"ז ושם בשע"ת לא בא לפרש הפרטים של דיני מחילה ומקומו בסוף שער ד' ושם סתם הדברים ור"ל דשם בא לומר בעיקר חומר של לה"ר דקשה לתקן החטא שיתבייש לגלות את אונס אבל אם למעשה מותר לגלות אף שיתבייש מג"ל זה.

והנה המדובר שם בח"ח שכבר נסבב רעה או צער לחבירו דאם יש לחוש שרק ברכות הזמן יגרם ע"ז היוק או צער נשאר שם בבמ"ח בצ"ע, וא"כ המדובר שכבר יודע לו שסיפרו עליו וכבר נגרם לו הצער, אבל א"י ע"י מי, אבל הגע בעצמך אם אחד סיפר ע"ת לה"ר שלא נגרם לו היוק שם ובושה רק אם הי' גודע לו הי' לו מזה צער ולולא בקשת המחילה לעולם לא הי' גודע לו ועכשיו ע"י בקשת המחילה נתברר לו שסיפרו לו ונגרם לו

עיי' צער, לכאורה פשוט כמו שאמר הגאון והקדוש רבי ישראל זצ"ל דא"צ לבקש ממנו מחילה ותורת אמת היתה בפיהו כי מלאך ד' צבקות הוא. ולאחר העיון שם בח"ח כמדומה לי שגם הח"ח מודה בזה ואין כאן פלוגתא, ואין לזה סתירה מהשע"ת.

ובספר מועדים וזמנים (ח"א סימן נד) ראיתי נוסחא אחרת בשם הגר"א דסלר זצ"ל ששמע בשם הגאון והצדיק רי"ס זצ"ל (שאין זה קשר להח"ח כלל) על דרך שביארנו ומסיק: וע"כ דעת רי"ס זצ"ל שכה"ג ראוי לסתום כשמבקש מחילה שאם פגם מבקש על הכל סליחה ודי בכך, ועיי"ש שמבאר בזה בטטו"ד הא דנפסק בסימן תר"ץ החיוב של בקשת מחילה בעיוהכ"פ דאז לא יצטער כיון שכולם מבקשי מחילה על ספק נדנוד פגם. ובכל האמור אני חושב שכבר יש פתרון לספקותיו למעשה מה שמעיק עליו.

ונראה עיקר כמוש"כ קודם דבכה"ג שעדיין לא נגרם צער והיזק לחבירו ועיי' שיבקש ממנו מחילה יגרם לו עכשיו צער שפטור לגמרי מבקשת המחילה אבל היכא שכן נגרם לו צער או היזק בזה מספיק בקשת המחילה סתם בעיוהכ"פ כמבואר בס' הנ"ל בשם הגר"א דסלר בשם רי"ס.

אוצר החכמה

ולכאורה דמה שמבואר בס' הנ"ל אין זה חידוש כלל שזה כבר מבואר במ"ב שא"צ לפרט החטא אם יודעים שיתבייש אם יפרט החטא, אבל יש חילוק דבמ"ב מבואר רק להקל בפירוט החטא אבל צריך לבקש מחילה בלשון שמתודה שחטא כנגדו אבל בהנ"ל מבואר שגם בקשת המחילה יכול לסתום ולומר בלשון ספק שאם פגם מבקש על הכל מחילה (ועיי"ש בס' הנ"ל בהערה בא"א).

סימן סז

הדלקת נר חנוכה בדרך ובמכונית

בס"ד י"ד מרחשון התשל"ו

אחדשה"ט כראוי למעכ"ת.

רציתי להעלות על שולחנו שאלה נחוצה בהלכ' חנוכה. ואף עכשיו הרבה יותר משלשים יום קודם החג, מ"מ ידעתי שכתר"ה טרוד בעבודת הקודש ואולי לא ימצא פנאי להשיב תיכף, ומאד אבקש ששיבני באופן שאקבל התשובה קודם חנוכה. כמה פעמים אירע שהיינו נוסעים מעיר לעיר במכונית בימי חנוכה, והגיע זמן הדלקת נ"ח. ונסתפקנו אם חייבים היינו לעמוד שם בצד הדרך ולהדליק בתוך המכונית [באופן שאין סכנה]. והנה בשו"ת מהרש"ם ז"ל ח"ד סי' קמ"ז וכן בערוה"ש סי' תרע"ג ס"ה כתבו שיש להדליק במרכבת הברזל (=רכבת), כיון שדירה זו שכורה לו לאכול ולדור שם. ובנדו"ד, אכלנו סעודה כבר בתוך המכונית, וא"כ הו"ל ג"כ כדירה. אבל נר' לכאף שיש חילוק גדול בין מכונית לרכבת. רכבת עשוי בכוונה באופן שיכולים לישן שם בקל, לילך בתוכה בריחה, יש בתוכה בית הכסא, מים, וכר, היינו שהוא ממש מקום דירה. אבל מכונית אינה כן, הגם שלפעמים יכולים לישן בה אבל אינה עשוי לכך ולא לשם דירה כלל. ומאד אשמח לראות חו"ד הגדולה בדבר זה.

י. א. פ.

בלטימור

פרק ב'

הלכות ערב יום הכיפורים (יום ט' בתשרי)

א. ביום הכיפורים מכפר הקדוש-ברוך-הוא על עוונותיהם של ישראל. אך אין יום הכיפורים מכפר על עבירות שבין אדם לחבירו, אלא אם כן יפייס את חבירו שנפגע ממנו^א. לכן, בין אם פגע בחבירו בדיבור, כגון שהקניטו או שהעליבו^ב, ובין אם פגע בו במעשה, כגון שהזיק לגופו או לממונו^ג, צריך הוא לספר לו את חטאו (כמבואר^ד

א. משנה יומא (דף פ"ה ע"ב), מרן (סי' תר"ו סעי' א'), והטעם ראה בכה"ח (באותו סי' סקט"ו). ועיי"ש מה שהביא בשם הפדר"א.

ומה שכתבנו דתלוי הדבר אם ריצהו, היינו דוקא ג"פ, וכדלקמן בסעי' ד' (כה"ח שם סקכ"ב). ואם ניסה לפייסו, אע"פ שלא הצליח בכך, יצא י"ח (כה"ח שם בשם הפדר"ח, עיי"ש). יש מי שכתב, שאם לא שב מעבירות שבין אדם לחבירו, אינו מתכפר גם מהעבירות שבין אדם למקום (כה"ח שם סק"ג, עיי"ש). וראה גם מש"כ בסק"ב, ובספר ילקרי עמ' פ' בהערה ז'.

המבקש מחילה מרבים, אינו יוצא י"ח מחילה אם יודע שעשה דבר רע לאיזה יחיד מהם (מ"ב סי' תר"ו סק"ג, כה"ח סקי"ד וש"א).

וראה עוד בענינים אלה בשיחות הרב צבי יהודה קוק זצ"ל (מועדים, ח"א, שיחה על עשי"ת, עמ' 64-65 ענף 6).

ב. מרן (סי' תר"ו סעי' א'). והטעם לכך ראה במ"ב (סק"א). ואמרו חז"ל, דאונאת דברים חמירא טפי מאונאת ממון (כה"ח שם סק"ט, עיי"ש). ואע"פ שמהמ"ב (סי' תר"ו סקי"ג) משמע דאונאת ממון חמירא טפי, דמתוודה לעולם, משא"כ באונאת דברים שיתכן שאפי' ביוה"כ א"צ להתוודות, נראה שיש לחלק, שהכא משתעי לענין מה שיוה"כ מכפר, והתם לענין וידוי. וראה מש"כ ע"כ לקמן בפרק הבא.

ג. כך משמע ממרן (שם). וכ"כ הח"א (כלל קמ"ד סעי' ה') לענין מזיק לממון, וכ"כ כה"ח (שם סק"ז). וכ"פ הגר"ע יוסף שליט"א (ראה בילקרי עמ' צ"ז הערה ב' בשם תשו' כת"י). וראה עוד לקמן בפרקנו (בהערה ו').

ד. מ"ב (סי' תר"ו סק"ג). וכתבו הפוס', שאין הפוגע חייב לספר את פרטי החטא, אם יתבייש הנפגע כשישמעם (מ"ב שם. כה"ח שם ס"ק ו' וח').

ובענין מי שפגע בחבירו ודיבר עליו לשה"ר, כתב מרן הח"ח (בספר הח"ח הל' לה"ר כלל ד' סי"ב), בשם רבינו יונה בשערי תשובה, דאפי' אם חבירו אינו יודע עדיין כלל מזה, הרי שצריך לגלות לו מה שעשה שלא כדין ולבקש ממנו מחילה ע"כ (עיי"ש בבמ"ח שנשאר בצ"ע אם לעת עתה לא הגיע הזק וצער לחבירו ע"י דיבורו, כיצד ינהג). ואמנם ראיתי בספר תנועת המוסר, לרה"ג רב כ"ץ (ח"א עמ' 363) שכתב שם שלדעת הגה"צ רבי ישראל מסלנט זצ"ל, אם אדם חטא ודיבר לה"ר או רכילות על חבירו בצנעא, אין לו רשות בגלל טובתו האישית להדאיב את לב חבירו ולחסד את עצמו על חשבון צעריו של הזולת. ולכן לא יגלה לו את מה שסיפר עליו וניבל את שמו. עיי"ש. ושמעתי מהגר"מ אליהו שליט"א, שמי שדיבר לה"ר על חבירו, ויודע שאם כשיבוא לפייסו ויפרט לו את הדברים יקפיד עליו חבירו וישנאנהו, רשאי שלא לספר זאת לחבירו. עכ"ד. וכן אמר לי הגר"א נבנצל שליט"א, ששמע מרבותיו, שאם הנפגע אינו יודע שפגעו בו, וכשישמע שפגעו בו הוא יקפיד ע"כ, הפוגע יבקש ממנו מחילה רק בלב, ולא יספר

בהערות). לבקש ממנו מחילה^ה, ולתקן את אשר קלקל (היינו להשיב את הגניבה או הגזלה וכדומה)^ו. ואם לא עשה כן עד ערב יום הכיפורים, יעשה זאת אז^ז.

לנפגע על כך שפגע בו. ואמנם בענין המחלו^ה בין רבי ישראל סלנטר לבין הח"ח, אמר לי הגר"א נבנצל שלדעתו אין פה מחלו^ה כלל. והוכיח מהכתוב ברבינו יונה (שם), שרבינו יונה דיבר רק במקרה שהמספר לה"ר עצמו יפגע. ולכן צריך הוא בכ"ז לילך ולספר לנפגע שדיבר עליו לה"ר וכדו'. והרי"ס דיבר כשהנפגע שדיברו עליו לה"ר, הוא יפגע ויעלב משיוודע לו שדיברו עליו לה"ר. ולכן אין לפרט לו את החטא ולספר לו שפגעו בו, כיון שע"כ הוא יפגע, ואין לנו רשות לפגוע בו ולצערו, ובפרט בעי"כ. עכת"ד. ואמנם מדברי המ"א (ברס"י תר"ו) נראה לכאן^ה סיוע לדברי הגר"א נבנצל, שכתב שם המ"א שראה לו שאם חברו (היינו הנפגע) מתבייש בזה שיפרטו לו החטא, שהפוגע לא יפרוט אותו. ע"כ. והיינו שאין לספר אם הנעלב יפגע מכך (וכן בספר תנועת המוסר ה"ל, כתב שהג"ר נפתלי אמסטרדם ישב על מדוכה זו עם הג"ר יצחק בלזר, והראשון מהם הזכיר דברי המ"א ה"ל. ונראה שראה זאת כחזק לדברי הרי"ס. וא"כ גם הוא אולי הבין שדברי הרי"ס עומדים רק כאשר הנעלב יפגע. אך אין הכרח לומר כך). אולם ראה בספר מכתבי החפץ חיים (ח"ב, שהו"ל בנו של הח"ח, ר' אריה לייב, עמ' ק"א) שכתב שכשהח"ח בא לדבי ישראל מסלנט והביא לפניו את ספרו הח"ח, קיבל הרי"ס את הספר לעיין בו. וכששב הח"ח לאחר מכן לרי"ס, אמר לו הרי"ס, שיש לו קושיה על הספר: שכתוב שם שאם חברו אינו יודע עדין שפגעו בו, צריך לגלות לו שדיברו עליו לה"ר ולבקש ממנו מחילה^ה. ונהקשה הרי"ס, דהלא כשיספרו לו שפגעו בו יגרם לו צער ומה אשם חברו אם הוא רוצה לעשות תשובה^ה. וענה לו הח"ח: דין זה לקוח מספר שע"ת לרבינו יונה (הג"ר אברהם אבא קאסאוסקי, אב"ד יאנאווא). ע"כ. ולפי"ז נראה שלדעת הח"ח יש לו לילך ולגלות לו את אשר פגע בו גם אם הנעלב יצטער כשישמע שהעליבוהו ופגעו בו. ואף תלה זאת בספר שע"ת (אף ששם לא מפורש הדבר, וכדברי הגר"א נבנצל). ושמא אין ללמוד הלכות מספר שאינו ספר הלכה. ומששאלתי שוב את הגר"א נבנצל ע"כ, והערתי שממש"כ בנו של הח"ח משמע שאכן זו היתה מחלו^ה ביניהם, אמר לי הגר"א נבנצל שקשה לו לקבל דברים אלה, שהרי מצד הסברא לא יתכן לומר שהח"ח יפסוק שצריך לספר לנעלב, אם הוא (הנעלב) יפגע מכך. עכת"ד. וכעבור זמן שאלתי בענין זה גם את הג"ר שלמה וולבה שליט"א בענין דברי הגר"י מסלנט והמ"ב אי יש לבקש מחילה מהנפגע במקרה שהנפגע לא יודע שפגעו בו ובשל בקשת הסליחה הוא יקפיד וגם יצטער. וענה הגר"ש וולבה, שהרי המ"ב פסק דבעי לבקש סליחה. ושאלנו שה"ז מחלו^ה והגר"ס פסק לא לבקש, וענה הגר"ש וולבה שמסתבר שהלכה כמ"ב. עכת"ד. וראה עוד בענין זה במ"ב (סק"א), כה"ח (סק"ח), ילקו"י (עמ' פ"ז סעי' א'), ולקמן בנספחים בדברי הגר"א שפירא שליט"א.

ה. בענין נוסח בקשת המחילה ראה בכה"ח (סקי"ב) מש"כ בשם האחרון. וראה עוד בכה"ח (שם סקל"ד). וכן כתב הרמב"ם (בפ"ב מהל' תשובה ה"ט), שאכן לא די בתיקון הדבר, אלא בעי גם בקשת סליחה. ע"כ. והיינו על הצער שנגרם לו מכך. ועוד כתבו הפוס', שאפי' לא ידע הניזק מהגניבה וכדו', צריך לבקש ממנו מחילה (ילקו"י עמ' פ"ז סעי' א' בשם כמה אחריו).

ו. ואינו מתכפר עד שיתוודה וישוב מלעשות כן לעולם (רמב"ם פ"א מהל' תשובה ה"א. והב"ד כה"ח שם סק"ז. עיי"ש).

ובענין מה שכתבנו ששייב את הגניבה או הגזלה, הוא עפ"י המ"ב (סי' תר"ו סק"א). וראה בגמ' ב"ק (רצ"ד ע"ב) שהגולנץ ומלווי בריבית שהחזירו, אין מקבלין מהן. והמקבל מהן אין רוח חכמים נוחה הימנו. ועיי"ש דהו"ד בגזילה שאינה כיימת או כשבנאו בבירה. וכ"פ מרו (בחז"מ סי' שס"ו ס"א), גבי גזול מפורסם שעסקיו